GALERIE
VÝTVARNÉHO UMĚNÍ
V OSTRAVĚ

Max Švabinský & Ostrava

18. 10. 2022 – 15. 1. 2023

Kabinet grafiky / Graphic art section

Max Švabinský se zapsal do dějin Ostravy nemalou měrou. Ještě před založením Domu umění (1926), již v počátcích 20. století, se jeho umělecká díla objevovala v ostravských soukromých sbírkách[1] a v roce 1923 se dokonce uvažovalo o uspořádání výstavy v souvislosti s výročím jeho padesátých narozenin. Hlavním organizátorem tohoto záměru byl za tehdejší ostravský Umělecký odbor jeho předseda, soudní úředník, sběratel a budoucí ředitel Domu umění Alois Sprušil (1872–1946).

V dopise[2], který byl v této souvislosti Maxi Švabinskému odeslán, je zmiňováno, že se na Ostravsku nachází v soukromých sbírkách kolem šedesáti olejomaleb a kreseb (grafické listy do tohoto výčtu zahrnuty nebyly), což byl hlavní důvod k tomu, aby se v našem městě výstava konala.[3] Jestli tomu tak bylo, nevíme, žádné informace o jejím uskutečnění zatím dohledány nebyly, přesto byl tento umělec v roce 1923 Ostravou oceněn. Členové správní komise města tehdy rozhodli o pojmenování jedné z ulic v těsné blízkosti (v té době ještě nestojícího) Domu umění umělcovým příjmením.[4]

Když byl 13. května 1926 otevřen ostravský Dům umění, Švabinského tvorba zde byla připomenuta nejen v rámci Jurečkovy sbírky[5], která byla instalována v horních sálech jako stálá expozice, ale i na úvodní výstavě

1 Některá z nich mohli sběratelé získat na výstavě, konané v červnu roku 1909 v malém sále Lidového domu, kde kromě Švabinského vystavoval i Luděk Marold, bratři Uprkové, Hanuš Schwaiger a další. Výstavy na Ostravsku. In *Horník*, roč. IV, č. 12, 3. 6. 1909, s. 92.

2 Archiv Národní galerie v Praze, fond Max Švabinský (1873–1962), Korespondence – Alois Sprušil, 1922, př. č. 3112, inv. č. 1264, 2 listy, korespondence mezi Maxem Švabinským a Aloisem Sprušilem, 18. 10. 1922.

3 Za velkého sběratele Švabinského díla je dle dopisu považován i Dr. Břetislav Palkovský (1888–1978), rodák z Ostravy, který v té době žil v Praze. Rodina Palkovských se o dílo Maxe Švabinského aktivně zajímala. Dokladem toho jsou i dvě portrétní perokresby Palkovského bratrů, Stanislava a Oldřicha, které byly prezentovány na Švabinského výstavě v ostravském Domě umění v roce 1933. Obě jsou dnes zahrnuty do fondu GVUO (Gr 7323, Gr 7324).

4 Archiv Národní galerie v Praze, fond Max Švabinský (1873–1962), Korespondence – Správní komise města Moravské Ostravy, 1923, př. č. 3112, inv. č. 1942, 1 list. Ulice Švabinského vznikla v Ostravě v roce 1923 a nese svůj název dodnes. V letech 1940–1945 byla dočasně přejmenována na ulici Wattolikovu.

5 Ostravský stavitel František Jureček (1868–1925) odkázal Spolku Domu umění v závěti sto dvacet dva výtvarných děl, mezi nimiž bylo i šest prací Maxe Švabinského – *Podobizna stavitele Fr. Jurečka* (Gr 47), *Ela před květovanou pohovkou* (Gr 48), *Podobizna J. V. Myslbeka* (Gr 49), *Studie sedící dámy* (Gr 51), *Podobizna Emílie Cirýnové* (Gr 52) a *Studie drapérie k obrazu Ateliér* (Gr 53).

GVUO

Příspěvková organizace
Moravskoslezského kraje

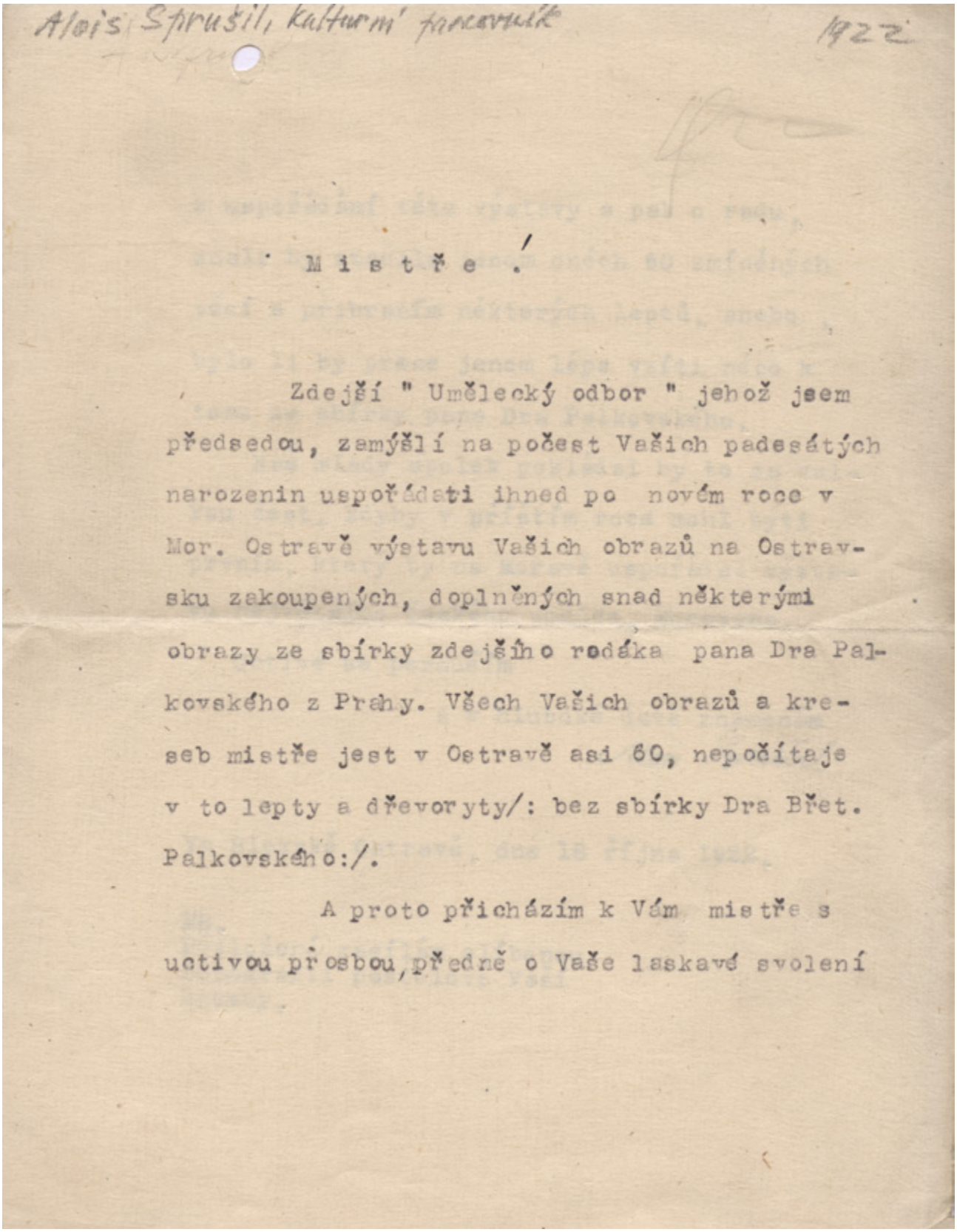

Alois Sprušil, kulturní pracovník 1922

Mistře!

Zdejší "Umělecký odbor" jehož jsem předsedou, zamýšlí na počest Vašich padesátých narozenin uspořádati ihned po novém roce v Mor. Ostravě výstavu Vašich obrazů na Ostravsku zakoupených, doplněných snad některými obrazy ze sbírky zdejšího rodáka pana Dra Palkovského z Prahy. Všech Vašich obrazů a kreseb mistře jest v Ostravě asi 60, nepočítaje v to lepty a dřevoryty/: bez sbírky Dra Břet. Palkovského:/.

A proto přicházím k Vám mistře s uctivou prosbou, předně o Vaše laskavé svolení

Dopis Aloise Sprušila, předsedy Uměleckého odboru v Ostravě, Maxi Švabinskému, se týká zamýšlené výstavy v Ostravě, 18. 10. 1922, Archiv Národní galerie v Praze, fond Max Švabinský (1873–1962), Korespondence – Alois Sprušil, 1922, př. č. 3112, inv. č. 1264, první ze dvou listů.

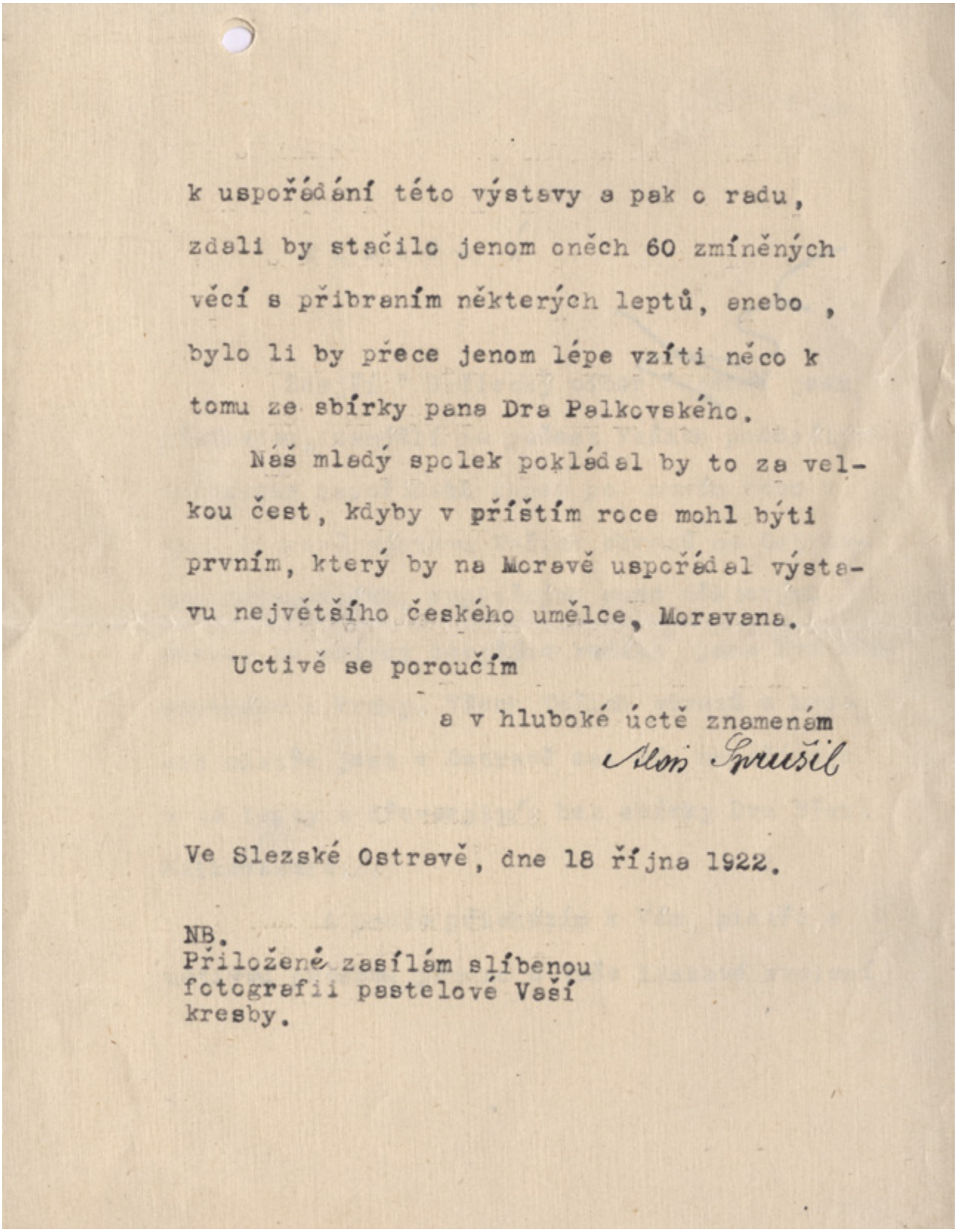

k uspořádání této výstavy a pak o radu, zdali by stačilo jenom oněch 60 zmíněných věcí s přibraním některých leptů, anebo, bylo li by přece jenom lépe vzíti něco k tomu ze sbírky pana Dra Palkovského.

Náš mladý spolek pokládal by to za velkou čest, kdyby v příštím roce mohl býti prvním, který by na Moravě uspořádal výstavu největšího českého umělce, Moravana.

Uctivě se poroučím

a v hluboké úctě znamenám

Alois Sprušil

Ve Slezské Ostravě, dne 18 října 1922.

NB.
Přiložené zasílám slíbenou fotografii pastelové Vaší kresby.

Dopis Aloise Sprušila, předsedy Uměleckého odboru v Ostravě, Maxi Švabinskému, se týká zamýšlené výstavy v Ostravě, 18. 10. 1922, Archiv Národní galerie v Praze, fond Max Švabinský (1873–1962), Korespondence – Alois Sprušil, 1922, př. č. 3112, inv. č. 1264, druhý ze dvou listů.

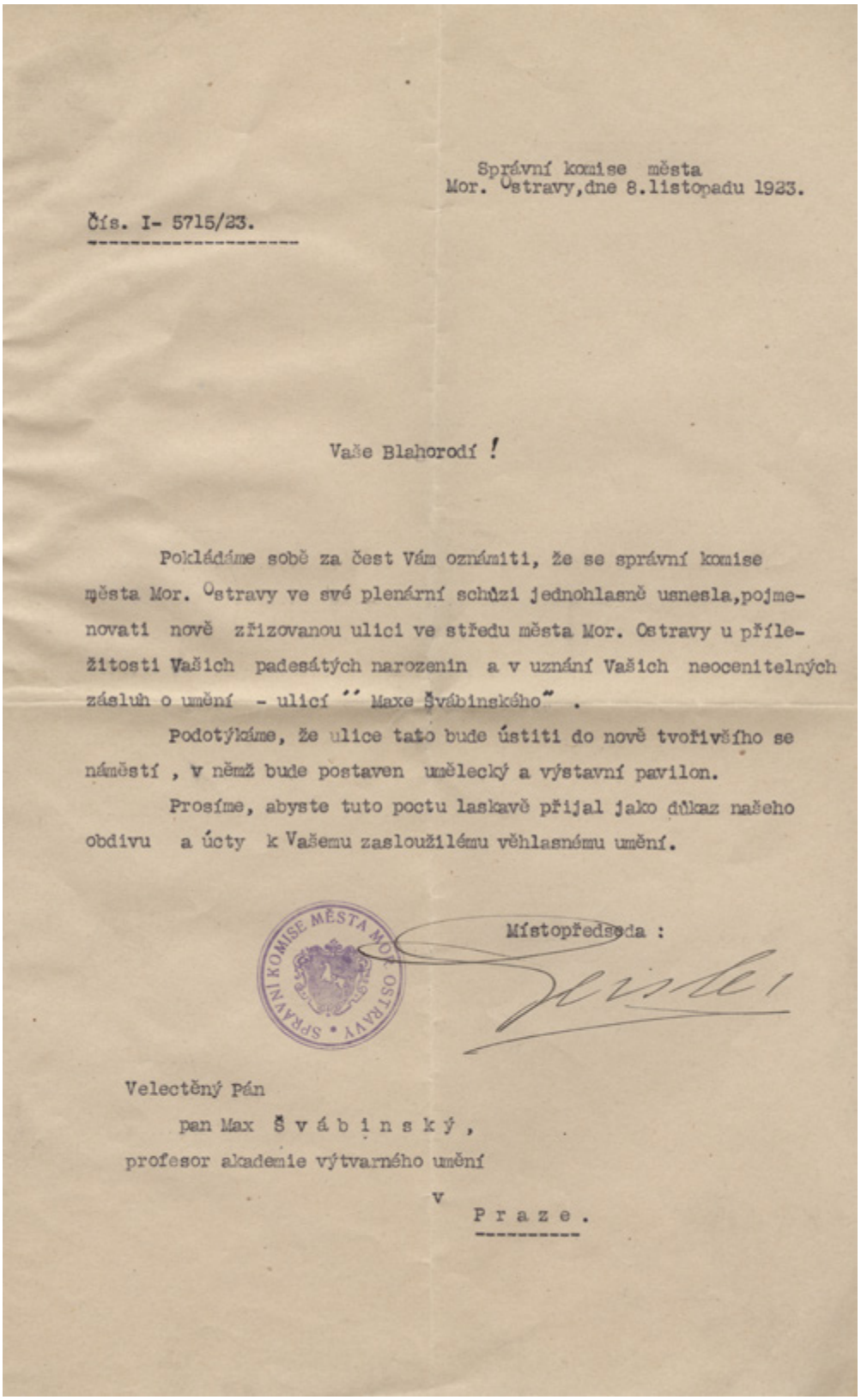

Správní komise města
Mor. Ostravy, dne 8. listopadu 1923.

Čís. I- 5715/23.

Vaše Blahorodí !

Pokládáme sobě za čest Vám oznámiti, že se správní komise města Mor. Ostravy ve své plenární schůzi jednohlasně usnesla, pojmenovati nově zřizovanou ulici ve středu města Mor. Ostravy u příležitosti Vašich padesátých narozenin a v uznání Vašich neocenitelných zásluh o umění - ulicí " Maxe Švábinského" .

Podotýkáme, že ulice tato bude ústiti do nově tvořivšího se náměstí , v němž bude postaven umělecký a výstavní pavilon.

Prosíme, abyste tuto poctu laskavě přijal jako důkaz našeho obdivu a úcty k Vašemu zasloužilému věhlasnému umění.

SPRÁVNÍ KOMISE MĚSTA MOR. OSTRAVY

Místopředseda :

Velectěný Pán
pan Max Švábinský,
profesor akademie výtvarného umění
v
Praze.

Dopis správní komise města Ostravy Maxi Švabinskému, v němž je informován o záměru pojmenování jedné z ostravských ulic jeho jménem, 8. 11. 1923, Archiv Národní galerie v Praze, fond Max Švabinský (1873–1962), Korespondence – Správní komise města Moravské Ostravy, 1923, př. č. 3112, inv. č. 1942, 1 list.

originálů ze soukromých sbírek Ostravy (Dům umění, 13. 5. – 24. 5. 1926)[6], kde byla autorova tvorba zastoupena více než čtyřmi desítkami děl. Při příležitosti slavnostního otevření Švabinský zaslal členům Spolku Domu umění (dále Spolku) dopis, v němž mimo jiné píše: *Dům umění zůstane trvalým pomníkem Vám, kteří jste se o jeho vystavení přičinili, a přeji Vám všem, abyste se dlouhá léta těšili z tak krásného výsledku vaší vskutku ideální snahy. Kéž i jiná města následují Vašeho krásného příkladu.*[7]

6 O akvizicích Maxe Švabinského v soukromých ostravských sbírkách blíže: SPRUŠIL, Alois. Umělecké sbírky na Ostravsku. In KOUDELKA, František Ladislav. *Reklamní album Ostravska na rok 1922*, Ostrava: Lidová knihtiskárna Ostrava, 1922, s. 12.

7 Archiv a dokumentace GVUO, dopis Maxe Švabinského členům Spolku Domu umění, 10. 5. 1926.

Přátelství s Aloisem Sprušilem

Tím, kdo často zprostředkovával prodeje Švabinského děl do ostravských soukromých sbírek, byl již zmiňovaný Alois Sprušil. Díky jeho intervenci pravděpodobně vznikla i Švabinského podobizna ostravského stavitele Františka Jurečky. Tato perokresba z roku 1919 se stala součástí soukromé umělecké sbírky, kterou Jureček těsně před svou smrtí v roce 1925 odkázal Spolku pro výstavbu a udržování výstavního pavilonu v Moravské Ostravě (budoucímu Spolku Domu umění) a dodnes se nachází ve fondu GVUO. Sprušil se také zasloužil o prodej Švabinského děl centrálnímu řediteli vítkovických kamenouhelných dolů a předsedovi Spolku Eduardu Šebelovi, který část z nich do sbírek Domu umění daroval.[8]

Max Švabinský uznával Sprušilovu záslužnou práci spojenou se šířením povědomí o výtvarném umění mezi lidmi na Ostravsku. Dokládá to i drobný text, v němž umělec o správci Domu umění píše: *...Svým nadšením vzbudil lásku pro umění na celém Ostravsku, takže Ostravsko jest jedním z krajů, kde umění se stalo životní potřebou...On jest vzácný zjev a následování hodný.*[9]

8 Jedná se o čtyři dřevoryty z *Rajské sonáty* vytvořené v letech 1917 až 1920 (Gr 161, Gr 162, Gr 163 a Gr 164) a dva lepty, *Oráč* z roku 1914 a *Studie ženské hlavy* z roku 1921 (Gr 501, Gr 510). O bližším vztahu Švabinského a Šebely svědčí i Švabinského dedikace z roku 1944 v knize MATĚJČEK, Antonín. *Max Švabinský: Popisný seznam grafického díla z let 1933–1942*, Praha: 1944, která se nachází v soukromé sbírce Šebelových dědiců.

9 ŠVABINSKÝ, Max. Ne každý kraj má svého Sprušila. In *Moravskoslezský deník*, roč. XXXIII, č. 132, 12. 5. 1932, s. 3.

Max Švabinský, Podobizna stavitele Jurečka, 1919, perokresba, papír, 425 × 368 mm, sbírka GVUO.

Síň Maxe Švabinského v Domě umění

Silná vazba mezi Spolkem a Švabinským byla postupem let podpořena i snahou prezentovat autorovu tvorbu v Ostravě trvale. Dokladem toho bylo vytvoření Síně Maxe Švabinského v prvním patře Domu umění. Byla vybudována v roce 1929 a dle dobového tisku[10] v ní bylo vystaveno čtyřicet osm grafických listů a kreseb z majetku slečny Spušilové.[11] Autor byl s existencí tohoto sálu obeznámen, o čemž svědčí dopis adresovaný Aloisi Sprušilovi, ve kterém žádá, aby mu byly zaslány jeho snímky. V letošním roce byly čtyři fotografie těchto prostor objeveny v Archivu Národní galerie v Praze, kde byly považovány za pohled do Švabinského výstavy, která se konala v ostravském Domě umění v roce 1933. Po srovnání děl s katalogem *Výstava obrazů, kreseb a grafiky Maxe Švabinského*[12] bylo zjištěno, že se tato díla neshodují. Jedná se o fotografie umělcovy síně, jejíž podobu jsme doposud neznali. Jak dlouho byla Síň Maxe Švabinského v Domě umění veřejnosti zpřístupněna, nevíme, znovu je zmiňována až v denním tisku v září 1932 a o rok později v souvislosti s velkou retrospektivní výstavou Maxe Švabinského v Ostravě.[13]

10 -la- Dům umění v Moravské Ostravě. In *Lidové noviny*, roč. 38, č. 127, 11. 3. 1930, s. 2.
11 Do dnešní doby se ve fondu GVUO nachází šest děl, dříve prezentovaných v tomto prostoru – *Studie drapérie k obrazu Ateliér* (Gr 53), původně zahrnutá do Jurečkovy sbírky, dřevoryt *Sv. Jan Křtitel* (Gr 168), lepty *T. G. Masaryk* (Gr 170), *Déšť* (Gr 513) a *Léto* (Gr 4582) a litografie *Blátivá krajina* (Gr 4585). GVUO je ale nezískala přímo od původní majitelky, ale dodatečnými nákupy.
12 Dům umění, 13. 5. – 30. 6. 1933.
13 A. S. (Alois Sprušil). Výstava děl Maxe Švabinského v Domě umění v Mor. Ostravě. In *Moravskoslezský deník*, roč. XXXIV, č. 169, 21. 6. 1933, s. 5.

Výstava, na kterou se vzpomínalo

...S úctou velikou musí každý se dívati na váš velký kulturní čin, provedený stavbou Domu umění a na tu velkou řadu krásných, úspěšných a výchovných výstav. Nemůže tak hned některé město se pochlubiti takovým rezultátem...[14]
Tato slova zazněla při slavnostním otevření výstavy Maxe Švabinského 13. května 1933 v prostorách ostravského Domu umění, na níž byla prezentována autorova dosavadní tvorba od raných prací až po současnost.

14 -vk- Slavnostní zahájení jubilejní výstavy mistra Maxe Švabinského v M. Ostravě. In *Moravskoslezský deník*, roč. XXXIV, č. 132, 14. 5. 1933, s. 2.

Fotografie Síně Maxe Švabinského umístěné v patře Domu umění, kolem 1929, Archiv Národní galerie v Praze, fond Max Švabinský (1873–1962), př. č. 3076, inv. č. 2150, neznačeno, dvě ze čtyř fotografií.

Fotografie Síně Maxe Švabinského umístěné v patře Domu umění, kolem 1929, Archiv Národní galerie v Praze, fond Max Švabinský (1873–1962), př. č. 3076, inv. č. 2150, neznačeno, dvě ze čtyř fotografií.

Nepronesl je však Švabinský osobně, neboť se z vernisáže omluvil dopisem*: ...nechodím na vernisáže, jsa plachý, samotářský, podivný brouk... Vynasnažím se však přijeti do Mor. Ostravy v době nejkratší. Prozatím přijměte můj hluboký dík a přání krásného zdaru Vašemu ideálnímu podnikání. Váš v hluboké úctě oddaný Max Švabinský.*[15]

Výstava, na níž bylo v hlavním sále Domu umění prezentováno dvě stě šedesát tři děl, zapůjčených převážně ze soukromé sbírky pražského knihkupce a obchodníka s uměním Rudolfa Ryšavého, byla přijata kladně. Vernisáž, doplněná o přednášku teoretika umění V. V. Štecha, byla pro velký zájem publika přenášena živě ostravským Radiožurnálem. Během čtyřiceti čtyř dní konání, ji navštívily čtyři tisíce platících návštěvníků, studenty a žáky ostravských škol nevyjímaje, což byla největší návštěvnost od otevření Domu umění v roce 1926.[16] Tento zájem byl pochopitelný, v roce autorových šedesátých narozenin šlo o jedinou výstavu u nás, na níž byla Švabinského tvorba prezentována takto komplexně.[17]

15 Ibidem poz. č. 13.
16 Archiv města Ostravy – fond GVUO, nezpracovaná část. Dopis Spolku Domu umění Správě městské galerie v Litomyšli, 17. 8. 1933.
17 O rok dříve se podobná výstava uskutečnila pouze v Praze, rok před umělcovými kulatinami z důvodu konání pražského XI. všesokolského sletu.

Pohled do výstavy Maxe Švabinského, konané 13. 5.– 30. 6. 1930 v přízemí Domu umění, Archiv a dokumentace GVUO.

K *Výstavě obrazů, kreseb a grafiky Maxe Švabinského*[18] s úvodním slovem V. V. Štecha byl vydán katalog s šestnácti reprodukcemi.[19] Rozdělen byl do několika sekcí, v nichž byly zastoupeny olejomalby, kresby, grafické listy a jedna plastika – bronzová busta Maxe Švabinského, vytvořená v roce 1918 jeho blízkým přítelem, předčasně zesnulým Janem Štursou.[20] Tematicky byly ve výstavě zahrnuty Švabinského portréty, autoportréty, jeho stěžejní díla *Chudý kraj*, *Splynutí duší*, *Ateliér*, ale i přípravné skici ke *Žním*, grafický cyklus *Rajská sonáta* a v neposlední řádě i početné kresby inspirované Švabinského cestou do Itálie.

Z vystavených děl si Spolek vybral do svých sbírek kvaš[21] úctyhodných rozměrů 270,5 × 220 cm, jehož prodejní hodnota přesahovala jeho finanční možnosti. Díky mecenášům, jimiž byli například centrální ředitel Eduard Šebela a generální ředitel Vítkovického horního a hutního těžířstva Oskar Federer, se toto dílo v hodnotě tehdejších pěti tisíc korun stalo součástí ostravských sbírek, v nichž je, společně s dalšími dvě stě dvaceti osmi Švabinského akvizicemi dodnes.[22] Trvale jej můžete vidět na podestě prvního patra Domu umění.

18 Dům umění, 13. 5. – 30. 6. 1933.
19 Do dvou set kusů z celkového nákladu byla vložena originální barevná litografie s názvem *Ležící žena*, kterou Max Švabinský osobně podepsal. ŠTECH, Václav Vilém. *Výstava obrazů, kreseb a grafiky Maxe Švabinského*. Dům umění v Mor. Ostravě, 1933.
20 Tato plastika byla zapůjčena ze sbírek tehdejší Moderní galerie v Praze. V roce 1964 byl zakoupen jeden její odlitek i do fondu Galerie výtvarného umění v Ostravě (Pl 170).
21 Olejomalba na plátně V zemi míru z roku 1922 je v majetku Národní galerie v Praze, inv. č. O 3229.
22 Autorova díla, jichž je v současné době (září 2022) ve sbírce GVUO dvě stě dvacet devět kusů, byla získávána díky pravidelným nákupům a darům. Mezi největší dárce patřili ředitel Domu umění Alois Sprušil a předseda Spolku Eduard Šebela. Nesmíme však zapomenout ani na dary samotného autora. Mezi ně patří grafické listy *Zlatý večer* (Gr 165), *Srpnové poledne* (Gr 160) a *Podobizna Josefa Mánesa* (Gr 166). Bližší informace In Jůzová, Ludmila. *Max Švabinský 1873–1962. Kresby – grafika*. Výstava ze sbírek Severomoravské galerie výtvarného umění v Ostravě. Severomoravská galerie v Ostravě, 1989.

Pohled do expozice Švabinského výstavy, Dům umění, 1933. Uprostřed kvaš *V zemi míru*, 1922, 270,5 × 220 cm, Archiv a dokumentace GVUO.

Max Švabinský v Ostravě

Svůj slib Max Švabinský ještě v roce 1933 dodržel a do Ostravy opravdu přijel. Bylo to 19. září, dva dny po jeho šedesátých narozeninách. Cestoval z Kroměříže, kde mu byla v souvislosti s jeho jubileem odhalena pamětní deska, dílo sochaře Josefa Šejnosta. V Ostravě byl oficiálním hostem předsedy Spolku Eduarda Šebely. Za ostravské výtvarníky ho přivítal Hanuš Hérink, za Moravskoslezské výtvarné umělce malíř Alois Zapletal. Při uvítání nechyběli ani jeho bývalí žáci, absolventi pražské akademie, Jan Schwarz a Vilém Wünsche[23]. Malíř si prohlédl Jurečkovu sbírku, kde jej zaujala busta novináře Sokola Tůmy od Augustina Handzela[24], a výstavu Niko Miljana. Následně byl pozván, společně s významnými osobnostmi města, na slavnostní oběd do hotelu Imperial. Švabinského pobyt zakončila prohlídka Ostravy. Je překvapivé, že se z tohoto dne zachovala pouze jediná fotografie. Švabinský na ní pózuje za budovou Nové radnice společně se členy Spolku. Starosta Ostravy Jan Prokeš, taktéž dlouhodobý člen Spolku, zde ale bohužel chybí.[25]

Na tento den Švabinský rád vzpomínal: *Když jsem roku 1933 navštívil Moravskou Ostravu, žasnul jsem, jaký výstavní palác vystavělo několik nadšených přátel výtvarného umění. A těchto několik zasloužilých lidí zaujalo pro umění celý kraj, takže se Moravská Ostrava stala slavnou jako město největšího zájmu pro výtvarné umění, ani Prahu nevyjímaje…*[26]

23 Šenovský rodák Vilém Wünsche (1900–1984) studoval na pražské akademii u Maxe Švabinského v letech 1923 až 1930. V pozůstalosti Aloise Sprušila, uložené v Archivu a dokumentaci GVUO, se dochovalo Švabinského hodnocení studenta Viléma Wünscheho z roku 1929.

24 -H- Švabinský překvapen bohatstvím zeleně na Ostravsku. In *České slovo*, roč. XVI, č. 258, 22. 9. 1933.

25 Fotografie publikována In *Moravskoslezský deník*, roč. XXXIV, č. 263, 24. 9. 1933, s. 1.

26 Jak hodnotí význam Domu umění výtvarní umělci a umělečtí kritikové, s. 16. In TLAPÁK, Rudolf. *10 let Domu umění v M. Ostravě a rok lidovýchovné práce v širším Ostravsku*, Kulturní rada pro širší Ostravsko, červen 1936.

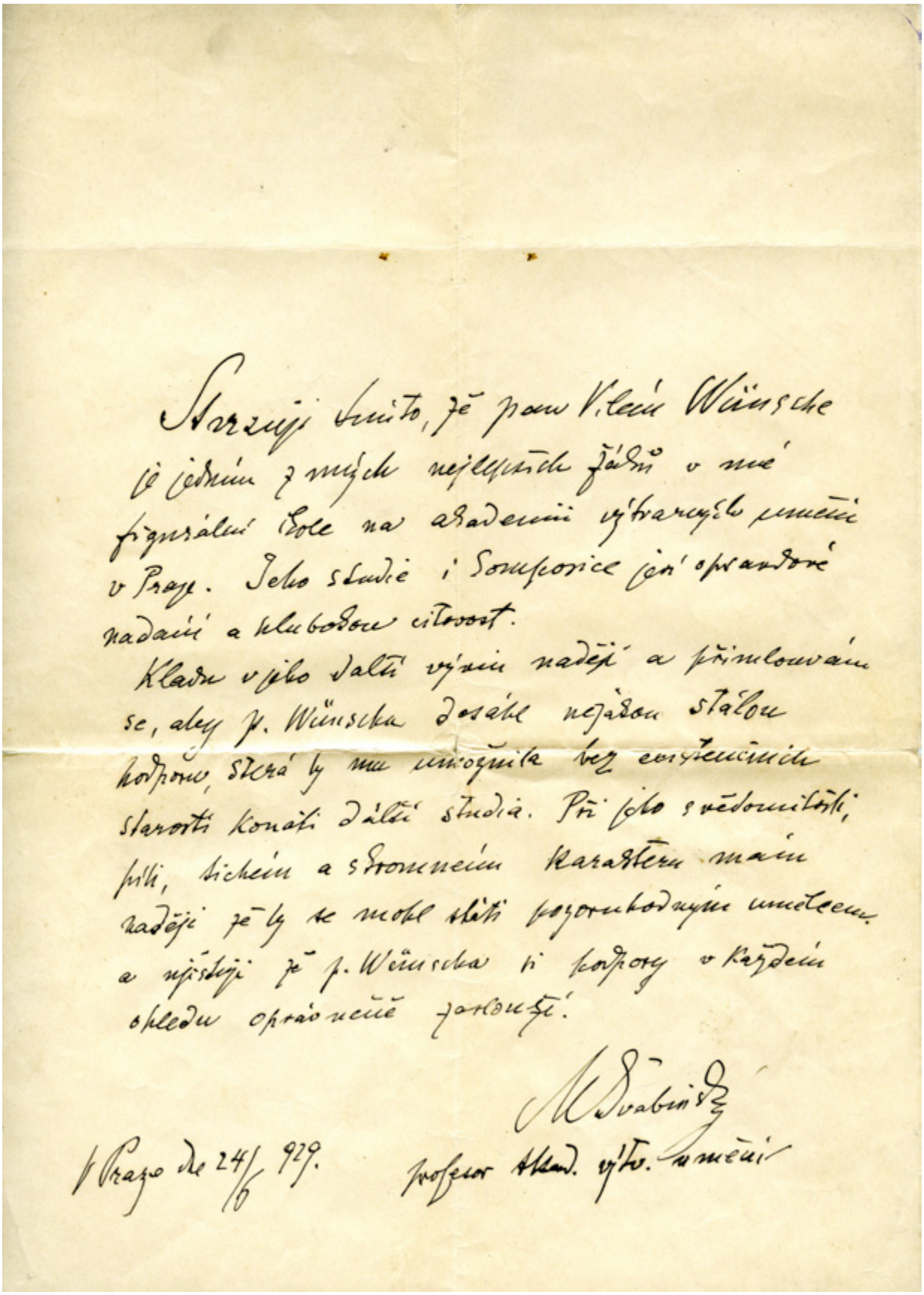

Švabinského hodnocení studenta akademie Viléma Wünscheho. 24. 6. 1929. Archiv a dokumentace GVUO.

Max Švabinský se členy Spolku Domu umění při své návštěvě Ostravy dne 19. 9. 1933, foto František Gabriel

I. řada: akad. malíř Vilém Wünsche, ředitel Alois Schwarz, MUDr. Karel Zikmund, vrchní revident Alois Sprušil, prof. Max Švabinský, centrální ředitel Eduard Šebela, prof. Rudolf Tlapák, ředitel Jan Šváb, zubní technik Josef Žáček
II. řada: továrník Jan Geisler, rada Josef Novák, president krajského soudu Karel Blecha, ústřední ředitel Beneš, ředitel Jaroslav Vavřík
III. řada: Dr. Karel Václav Černohorský, akademický malíř Niko Miljan, malíř Alois Zapletal, rada Josef Pištěcký, redaktor Jaroslav Zahradník

Max Švabinský and Ostrava

Max Švabinský played an important role in the development of the Ostrava's art scene, and since 1923 a street in central Ostrava has been named after him (not far from the House of Art). From the turn of the 20th century, local collectors began to acquire canvases by Švabinský. When the House of Art was opened in 1926, some of his works (from the collection of the local art patron František Jureček) were displayed as part of a permanent exhibition on the first floor of the gallery, and in 1929 the Max Švabinský Hall was opened in the building; a few months ago we managed to find a photograph of this hall in the archives of the National Gallery in Prague. In May 1933, Ostrava was the only city to hold a major retrospective of Švabinský's oeuvre to mark the occasion of his 60th birthday, presenting over 260 of the painter's works. The exhibition attracted a record 4 000 visitors over a six-week period. Max Švabinský was unable to attend the opening of the retrospective in person, but he came to Ostrava on 19 September of the same year. An archive photograph taken on that day shows that although he only spent a few hours in the city, he looked back fondly on the warm welcome he received here.

GALERIE
VÝTVARNÉHO UMĚNÍ
V OSTRAVĚ

Max Švabinský & Ostrava

Text / Text: Gabriela Pelikánová
Překlad / Translation: Christopher Hopkinson
Grafický design / Graphic design: Katarína Jamrišková
Vydání / Edition: 1. elektronické vydání / first online edition
Typ obsahu / Content type: text, fotografie / texts, photographs

ISBN 978-80-87405-76-5 (online)

Vydala Galerie výtvarného umění v Ostravě,
příspěvková organizace, v roce 2022

Published by the Gallery of Fine Arts in Ostrava,
contributory organisation, in 2022

Záštitu nad výstavou převzal náměstek hejtmana
Moravskoslezského kraje Lukáš Curylo. /
The patron of the exhibition is Lukáš Curylo, Deputy Governor
of the Moravian-Silesian Region.

Projekt se uskutečňuje za finanční podpory Ministerstva kultury. /
The project is financially support by the Ministry of Culture.

GWUO

Příspěvková organizace
Moravskoslezského kraje